

İKİ USTADIN SİMİNDƏN BİR "BAYATI"...

Habil Kaman və Ədalət Vəzirovdan...

...Ustad sənətkar dedikdə ilk növbədə öz sənətinin peşəkari kimi şöhrət qazanmışlar yada düşür. Onlar sənətin inceliyini dərinəndən bilməklə yanaşı həm də, sənətin inkişafına dayaq dururlar. Belə sənətkarlardan biri də ustad kamançaçı Xalq artisti **Habil Əliyevdir** (1927-2015). Vaxtilə o, Asəf Zeynalı adına orta ixtisas musiqi məktəbini bitirmişdi.

1953-cü ildə Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasında əvvəlcə mahını-rəqs ansamblında müşayiətçi, sonra isə muğam üçlüyündə kamançaçı kimi fəaliyyətə başladı. Seyid Şuşinski, Həqiqət Rzayeva, Xan Şuşinski, Zülfü Adıgözəlov, Mütəllib Mütəllibov, Şövkət Ələkbərova, Sara Qədimova, Fatma Mehriyyəyə kimi sənətkarlarla müğənnilərlə səhnəyə çıxmış, onların ustalığında bəhrələnmişdi.

Onun muğam ifaçılıq yaradıcılığına "Segah", "Bayati-Qacar", "Bəstə-Nigar", "Bayati-Şiraz", "Rəhab", "Bayati-Kürd", "Çahargah", "Rast" və "Zabul" kimi dəsgahlar daxildir. Ustad sənətkarın ifa etdiyi instrumental "Bayati-Şiraz" muğamı isə aşağıdakı şöbə və güşələrdən ibarətdir.

Bayati-Şiraz muğamı

1. Dərəməd
2. Bərdəşt
3. Maye
4. Qubanın ağ alması (təsnif)
5. Bayati-İsfahan
6. Ayaq

Onu da qeyd edək ki, ustadın ifa üslubu özünə məxsus olmaqla, həm də bir sıra fərqli cəhətləri ilə də diqqət çəkir. Belə ki, cədvəldə qeyd

etdiyimiz kimi kaman ustası Habil Əliyev ilk dəfə olaraq instrumental muğamlarda "dəraməd" və "təsnif"dən geniş faydalanıb. Bu üslub, sözü gedən muğam dəstgahından da yan keçməmişdi. Ustad sənətkar, "Bayati-Şiraz" muğamında giriş "bərdəşt"lə yox, məhz "dəraməd" ilə başlayırdı. Qeyd edək ki, Habil müəllimin ifa etdiyi "dəraməd"-in musiqisi Əfrasiyab Bədəlbəyliyə məxsusdur. Bəstəkar bu barədə belə yazırdı:

"1945-ci ildə, Azərbaycanda Sovet hakimiyyətinin 25 illiyi qeyd edildiyi günlərdə M. S. Ordubadinin "Dumanlı Təbriz" pyesi tamaşaya

qoyuldu. Bu tamaşa üçün bəstələdiyim "Qönçələb xanımın mahını", musiqidə əsər müəllifinin arzusunun yerinə yetirmək məqsədi ilə İran Azərbaycanı klassik musiqisi intonasiyalarından istifadə etmişəm".

Göründüyü kimi Habil Əliyev də bu musiqini həmin pyesdən əxz edərək "Bayati-Şiraz" muğamının "dəraməd" bölməsində bunu çalmışdır.

"Dərəməd" bölməsi bitdikdən sonra ustad kamançaçı muğamın "bərdəşt" şöbəsinə keçir. Onu qeyd etməliyə ki, Habil Əliyevin ifa etdiyi "bərdəşt" in ilk cümləsi İohann Sebastian Baxın orqan üçün "Tökata və fuqa re-minor" əsərindəki ilk cümlə ilə üst-üstə düşür. Ehtimal olunur ki, həmin dövrlərdə - yeni 1685-1750-ci illərdə artıq muğam bütün Avropaya yayılmış və bu baxımdan Alman bəstəkari muğamın ecazkar səhrinə düşübən orqan üçün həmin əsəri yazmışdır. Bu əsərə qulaq asan hər bir azərbaycanlı bilir ki, doğrudan da "Bayati-Şiraz" muğamına aid bir çox motivlər bu əsərdə öz əksini tapıb. Həmin şöbənin not nümunələri də dediyimizi bir daha təsdiqləyir.

Daha sonra isə ustad kamançaçı “maye” şöbəsini ifa edir. Qeyd edək ki, Habil Əliyevin ifasında sözü gedən şöbə çox qəmli, kədərli səslənir. Adama elə gəlir ki, bu bir musiqi aləti deyil, sanki bir insanın ah-nələsidir. Sözü gedən şöbədən sonra Ustad, “Bayatı-İsfahan” şöbəsine keçid məqsədiylə “Qubanın ağ alması” adlı xalq mahnısından təsnif kimi məhərrətlə istifadə edir.

Təsnifdən sonra “Bayatı-İsfahan” şöbəsi gəlir. Qeyd edək ki, Habil kamanda bu şöbəni özünə məxsus şəkildə çalır. O, bu şöbədə müxtəlif not sistemindən də məhərrətlə faydalanır. Sənətkarın ifasında bu şöbə olduqca yanıqlı səslənir. “Bayatı-İsfahan” şöbəsini bitirəndən sonra Ustad, “ayaq” ələyib muğamın “maye”-sinə keçir və bundan sonra “Bayatı-Şiraz” dəstgahını tamamlayır. Onu da əlavə etmək istərdik ki, Ustad Habil Kaman ifa etdiyi muğamlara el arasında deyildiyi kimi həqiqətən yeni nəfəs və təzə xirdalıqlar gətirmiş oldu. Haqlı olaraq Habil Əliyev, kamança çalğısında ən zirvədə duran sənətkarlardan heç şübhəsiz ki, birincisidir.

Azərbaycanın tanınmış kaman ifaçılarından biri də dünyadan vaxtsız köçmüş Əməkdar Artist **Ədalət Vəzirov** idi (1951-2002-ci il). Ədalət Bülbül adına Orta İxtisas Musiqi Məktəbində oxumuş, daha sonra isə Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasının kamança ixtisası üzrə bitirmişdi. 1980-ci ildən Baba Salahovun xalq çalğı alətləri ansamblında, uzun müddətə böyük müğənni Zeynəb Xanlarovanın rəhbərlik etdiyi ansamblda çalışmışdır.

Ədalət Vəzirov Azərbaycan və eləcə dünya bəstəkarlarının əsərlərini yüksək səviyyədə ifa etmək bacarığına malik bir sənətkar idi. Heç sözsüz ki, bura Ədalətin instrumental muğam ifaçılığını da əlavə etmək lazımdır. O, “Şüştər”, “Segah”, “Bayatı-Şiraz” kimi muğamların mahir ifaçılarından biri sayılır. Onun ifa etdiyi “Bayatı-Şiraz” muğamı aşağıdakı şöbə və guşələrdən ibarətdir.

- 1.Bərdaşt
- 2.Gərduniyyə
- 3.İsfahanək
- 4.Maye
- 5.Bayatı-İsfahan
- 6.Zil Bayatı-Şiraz
- 7.Ayaq

Göründüyü kimi Ədalət Vəzirov “Bayatı-Şiraz” muğamını “bərdaşt” şöbəsi ilə başlayırdı. Həmin şöbə bitəndən sonra ustad “Gərduniyyə” və “İsfahanək”ə keçir. Bir məqamı vurğulayaq istərdik ki, əgər Habil Kamanın ifasında “bərdaşt” şöbəsindən sonra “maye” gəlirdisə, Ədalət Vəzirovun çalğısında isə bu ardıcılıq bir qədər fərqlənir. Yəni, muğamın “bərdaşt”dan sonra “maye” şöbəsinə deyil, məhz “gərduniyyə” və “İsfahanək” guşələrinə keçidi diqqət çəkir.

Onu da qeyd edək ki, adını çəkdiyimiz bu guşələrə ustad təzən Bəhram Mansurovun ifasındakı “Bayatı-Şiraz” dəstgahında da rast gəlinir.

“İsfahanək” guşəsi “Maye” və “Bayatı-İsfahan” şöbələri Ədalət Vəzirovun ifasında təkrarsız və olduqca yanıqlıdır.

Ədalət Vəzirov “Zil Bayatı-Şiraz”da mən deyərdim ki, başqa bir yolla gedir. Onu deyək ki, bu şöbəyə Habil Əliyevin ifasında rast gəlmirik. Sözü gedən şöbə bitəndən sonra Ə.Vəzirov “ayaq” ələyib muğamın maye pərdəsinə qaydır və “Bayatı-Şiraz”ın dəstgah çalğısını bitirir.

Yuxarıda apardığımız araşdırma və tutuşdurmadan nəticəyə gəlmək olar ki, hər bir mənəm ifaçı muğamı müəyyən şöbə və guşə ardıcılığı ilə ifa edə bilər. Bu şərtlə ki, o muğamın bütün qanunauyğunluqlarını dərinən bilsin və çaldığı muğamın ümumi ruhunu və incəliklərini qoruyub saxlaya bilsin. Adını çəkdiyimiz hər iki sənətkarın ifasında “Bayatı-Şiraz”ın bənzərsiz havacatı və nəfəsi özünü saxlaya bilib... Elə bu səbəbdən də onların təkrarsız çalğısını bir daha diqqətə çatdırmağı özümüzə borc bildik.

